

Bedehusforsamlingens opplæringsansvar Tradisjon og utfordring

Njål Skrunes

Foredrag på Tankesmia sitt referansegruppemøte 20. mai 2017

Innledning

Bedehusforsamlingen – har sin historiske tradisjon tilbake til Hans Nielsen Hauge og etableringen av vennesamfunnet. Det var et selvstendig åndelig fellesskap av lekfolk med vekt på fellesskap, åndelig oppbyggelse og nådegavebaserte tjenester.

Vennesamfunnet var en type kristen forening som stod i nær relasjon til den lokale stats- og folkekirkemenigheten. Mellom vennesamfunnet og den lokale kirkemenigheten var det innebygde teologiske spenninger på grunn av embetssyn og kirkesyn, men samtidig var det i praksis en oppgavefordeling mellom dem. De som har vokst opp i et lokalsamfunnet med disse to tradisjonene, fikk erfare at kirke og bedehus ivaretok en fylde av oppgaver og tjenester i enkeltmenneskers livs- og åndssituasjon fra vugge til grav.

Fortsatt er det lokalsamfunn som preges sterkt av disse to tradisjonene og av en fordeling av oppgaver og tjenester mellom seg. Samtidig er det tydelig at denne strukturen har hatt sine historiske og sosiologiske forutsetninger. I dag er dette i endring ved at både bedehuset og lokalkirken bygger ut sin virksomhet på en måte som setter den ene parten på sidelinjen.

Dette skaper betydelige endringer i det kristne lokalsamfunnet. Det fører blant annet til at det mange steder i bedehusland bygges opp en virksomhet med "alt under ett tak". Denne utviklingstendensen danner bakgrunn for mitt innlegg om opplæringsansvaret i bedehusforsamlingen eller i bedehusmenigheten.

1 Opplæringen – en fundamental tjeneste i menigheten

Jesus gav disiplene sine et oppdrag. Det leser vi om i slutten av alle evangeliene. Vi tar utgangspunkt i Matt 28,18-20:

18 Da trådte Jesus fram og talte til dem: «Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. 19 Gå derfor og gjør alle folkeslag til

disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn ²⁰ og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.»

Oppdraget disiplene fikk er å gjøre folkeslagene til Jesu disipler. Det er det vi kaller misjonsoppdraget. Men misjonsoppdraget kan bare realiseres gjennom to handlinger. Det er:

- å døpe og å lære

Disiplene ble kalt

- til å døpe i Faderen og Sønnen og Den hellige ånds navn
- og til å lære de dømte å holde alt det Jesus har befalt dem.

Vi taler om den misjonale kirke som vil gjøre Kristus kjent for alle mennesker i hele verden. For at alle skal få del i denne Kristuskjennskapen slik at de lukkes inn i det personale og livgivende fellesskapet med den treenige Gud, må kirken døpe og lære.

I denne sammenhengen er det læreoppdraget som står i fokus og det er tre aspekter ved teksten som jeg vil understreke.

1. Den oppfølgende opplæringen – å leve i samsvar med Jesu ord

Teksten stiller dåpen først. Den forener den dømte med Jesu frelsesverk. Ved dåpen lukkes en inn i Jesu frelsende død og oppstandelse (Rom 6,1ff). Den som er oppreist med Kristus er kalt til å leve et liv med Jesus som Herre. Men et liv i Jesu etterfølgelse kan bare finne sted når en kjenner Kristus og hans ord. Om den som er døpt, sier Paulus:

Men Gud være takk! Dere som før var syndens slaver, er nå av hjertet blitt lydige mot den lære som dere ble overgitt til. (Rom 6,17)

Og fra Kolosserbrevet:

Dere har tatt imot Kristus Jesus som Herre. Lev da i ham, vær rotfestet i ham og bygd på ham! Hold fast ved den tro dere er opplært i, med overstrømmende takk til Gud! (Kol 2,6-7)

Dette avspeiler den praksis som Paulus fulgte. De som ble døpt ble overgitt til en "lære". Av hjertet er de "blitt lydige" mot denne lære og på dette læregrunnlag lever de dømte rotfestet i Kristus og grunnfestet i ham. Troen

hviler i et kunnskapsinnhold, derfor er det tale om "den tro dere er opplært i".

En menighet som vil fullføre det kall de har fått, kan ikke forsømme opplæringen. Skjer det, skades troen og troens samfunn med Kristus står i fare.

De bibelordene som er sitert i det foregående uttrykker en tydelig sammenheng mellom dåp og opplæring, mellom tro og lære. I tillegg er det to forhold til i Jesus misjonsbefaling som understreker hvor nødvendig og integrert opplæringen var i Jesu språkbruk og i menighetens misjonale oppdrag.

2. Den som blir døpt kalles en disippel

Det er først og fremst i evangeliene at disippelbegrepet brukes. En disippel var i lære hos en lærer eller en mester. Det er tydelig at Jesus går inn i rollemønsteret som lærer. Både disiplene og de som ser og hører Jesus omtaler ham som lærer.

Når Jesus kaller sine etterfølgere, kalles de inn i et læringsfelleskap. Det spesielle ved dette læringsfelleskapet er at disiplene knyttes til personen Jesus. "Følg meg" sier Jesus, og han setter dermed seg selv i sentrum. Hele hans undervisning og alt han gjør peker på hvem Jesus er. Og Peter bekjenner på disiplenes vegne: "Du er Messias den levende Guds Sønn", Matt 16, 16.

En disippel er en lærling. Han er i opplæring og siktemålet er å kjenne Jesus Kristus som sin Frelser og Herre. Det er å få del i den kunnskapen som åpenbarer Guds hemmeligheter. Det er tale om å få del i en guddommelig visdom (1 Kor 2,ff).

Kirkens misjonale oppdrag er å gjøre folkeslagene til Jesus disipler, å føre dem inn i samfunnet med Jesus som den oppstandne Frelser og Herre. Det er å plassere den dømte i lærlingens situasjon.

En blir gjort til disippel ved å bli døpt til Den treenige Gud og en trer inn i et livslangt læringsfelleskap med Jesus som Lærer og Mester. Dette læringsfelleskapet med Kristus er en oppfølging av dåpens virkning. Det erstatter ikke dåpen.

Det tredje læringsaspektet som ligger innebygd i misjonsbefalingen er følgende:

3. Dåpen forutsetter kjennskapet til Faderen, Sønnen og Den hellige ånd.

Den som blir døpt blir døpt til Den treenige Gud. I dåpen etableres det et personlig-eksistensielt samfunn med Gud. Det forutsetter at den dømte vet hvem han blir døpt til og hva dåpen innebærer. Kunnskapen om Gud og dåpens innhold er en forutsetning for dåpen.

Vi skal ikke her gå inn på hvordan dåpen ble praktisert i urkirken og i oldkirken. Men bare konstatere at da evangeliet først slo ned blant jøder og "gudfryktige hedninger" som kjente den jødiske tro, så ble de som kom til tro på Jesus som Frelser, døpt. Men etter hvert som evangeliet nådde nye folkegrupper som ikke kjente Det gamle testamente og løftene om Messias, ble det gradvis innført en dåpsopplæring som kunne vare opptil et år før en ble døpt.

Både Det nye testamente, urkirken og oldkirken bevitner at menighetens misjonale oppdrag inkluderte en ordnet og gjennomtenkt opplæring.

Mye mer kunne vært sagt om det bibelske grunnlaget for opplæringen og hva den inkluderte av kunnskap og innsikt. Hovedpoenget er at en menighet som vil fullføre sitt oppdrag, kan ikke forsømme opplæringen. Skjer det, mister menigheten noe av sitt åndelige vern og sin vekst i Kristus.

2 Opplæringens plass i vår kirke- og bedehustradisjon

Vi forholder oss nå til norsk kirke- og bedehustradisjon. Vi sorterer mellom ulike arenaer og aktører.

1. Den norske kirke og lokalmenigheten

Den lokale kirkemenigheten har helt fram mot vår tid hatt et hovedansvar for konfirmantopplæringen. Presten var den sentrale personen i opplæringen og nesten alle 14-16-åringene ble konfirmert. Dette var et breddetiltak. Innholdet var opprinnelig konsentrert om katekismeforklaringen og salmevers. Men etterhvert ble det eksperimenter med mange ulike opplegg. Det er først i den senere tid at konfirmantantallet er gått betydelig tilbake.

I tillegg har den lokale kirke gjennom sin gudstjeneste og salmer, gjennom høytidsfeiringen og gjennom dåp, vigsel og begravelse utøvd en betydelig påvirkning på de som gikk i kirken. Gjennom kirkeårets gudstjenester fikk

menigheten gjennom deltagelse, ved å høre og å se, møte forkynnelse og salmesang som favnet hele livsløpet. I et lengre historisk perspektiv er det salmene og ritualene som har båret oppe et bærende bibel- og bekjennelsestro kunnskapsinnhold i kirken selv om prestenes prekener kunne være preget av samtidens populærteologi i mer eller mindre avstand til bibelsk substans.

2. Den lokale grunnskolen

Den lokale skolen med sin kristendomsundervisning er den andre hovedarenaen for kristen opplæring i vår tradisjon. Fra begynnelsen av ble skolens kristne opplæring og kristendomsundervisning betraktet som en kirkelig dåpsopplæring. Det var det mest omfattende kristne opplæringstilbudet som barn og unge fikk i vårt land med 2-3 timer kristendomsundervisning hver uke i 7-9 år.

Det var først og fremst i skolen at barn og unge lært bibelhistorie. Det var her de lærte kristne salmer og sanger, det var her de lærte om de 10-bud, om trosbekjennelsen, om Fader Vår og om dåp og nattverd.

Det er vanskelig for oss å forstå hvor omfattende den kristne opplæringen var i skolen og hvor mye elevene måtte kunne. I tidligere tider var det også mer vanlig å lære tekster utenat, derfor satt kunnskapen også mye bedre i hukommelsen. Men skulle kunnskapen også bli til tro og nytt liv, var nok skolen avhengig av at kunnskapen ble kombinert med praksis. Det skjedde både i hjem, i kirke og i bedehus.

3. Hjemmet

Vi vet ikke så mye om den kristne opplæring i hjemmet. I lang tid var nok mange hjem preget av husandakt, bordbønn og av kirkegang, dvs. av en viss rituell kristen praksis. Men det var nok atskillig mindre av det vi kan kalle en systematisk kristen opplæring. Det er ført i nyere tid at det er utviklet et omfattende materiale for bruk i hjemmet, særlig barnebibler og kristne billedbøker. Før det var barna i hjemmet avhengig av foreldrenes egen kristendomskunnskap og deres evne til å fortelle bibelhistorien og gi veiledning om kristen tro og kristent liv. Slike kvaliteter var ikke tilstede i alle hjem derfor har nok hjemmets rolle variert sterkt fra hjem til hjem.

4. Kristne organisasjoner og bedehuset

Innen det kristne organisasjonslivet er det særlig søndagsskolen som har betyd mest i en kristen opplæringssammenheng. Tidlig ble det utviklet et materiale for bruk i søndagsskolen som skulle hjelpe de mange søndagsskolelærerne med undervisningen. Her lærte en etter hvert også en

rekke kristne barnesanger. Dette har vært en læringsarena av stor betydning både for barn og for voksne.

Søndagsskolene rundt omkring i landet kunne være på bedehuset, på den lokale skolen, i hjemmene og etter hvert også i kirkehuset når det var lokaler for det. Her var det stor variasjon avhengig av lokale forhold.

Bedehusarbeidet blant barn og unge var nok i liten grad preget av en systematisk kristen opplæring. Talere og leder kunne i større grad forutsette at de sentrale bibelfortellingene og de viktige trossannhetene var kjent. Dermed kunne en i større grad spisse virksomheten inn mot omvendelse, personlig tro og kristent liv.

Også den øvrige virksomheten på bedehuset kunne bygge på tilsvarende forutsetninger. Tilhørerne kjente til det sentrale innholdet i kristen tro og tenkning. Forkynnelsen kunne konsentrere seg om kallet til omvendelse og nytt liv i Kristus. På en særlig måte var det "vekkelseskristendommen" som dominerte bedehusvirksomheten. Men også på bedehuset kom det etterhvert inn bibeltimeserier, bibelkurs og bibeluker hvor den undervisende forkynnelsen ble mer framtrædende.

Bedehusets bibelundervisning var et klart supplement til både vekkelsesforkynnelsen og til gudstjenesteforkynnelsen.

3 Vår tid – endringer og bortfall

Hvilken situasjon befinner vi oss i dag? Hvordan står det til med den kristne opplæringen på de ulike arenaene vi har skissert innenfor kirke- og bedehustradisjonen? Hvilke endringer har funnet sted og hva konsekvenser har det for den kristne opplæringen?

La meg starte med den arenaen som representerte den mest omfattende kunnskapsformidlingen, nemlig skolen.

1. Skolen - hva har skjedd i skolen?

Skillet mellom skole og kirke har vokst fram gradvis. Men selv om mange av de formelle båndene ble borte og skolen ble mer og mer selvstendig, beholdt kristendomskunnskapen et kunnskapsinnhold forankret i bibel og bekjennelse helt fram til 1990-tallet. I dag representerer skolen en betydelig tvetydighet med mange lokale variasjoner avhengig av lærer og lokale skoletradisjoner:

- Fortsatt læres det noe om hva kristendom er med utgangspunkt i bibelfortellinger og høytidsfeiringer.
- Kunnskapsomfanget er betydelig redusert, selv om det fortsatt skal være slik at vel halvparten av undervisningstiden skal brukes på kristendommen.
- Samtidig er kristendomsundervisningen kapslet inn i en ideologisk ramme preget av nøytralitet. Kristendommen nøytraliseres ved at alle religioner stilles likt. Jesus er ikke veien, sannheten og livet.
- Alt som har vært preg av kristen praksis er fjernet i redsel for at det skal skape utilbørlig påvirkning, jfr. skolegudstjeneste, bordbønn eller salmesang.
- Hele den etiske kunnskapen er løsrevet fra kristendommen og underlagt en form for allmenn fornuftstenkning.
- Religionen inklusiv kristendommen trer fram som et marked elevene kan velge fra, men skolen eller læreren kan ikke anbefale noe, for alt skal stilles kvalitativt likt.

Den offentlige skolen når de aller fleste i alderen 6-19 år. Skolen skaper nå helt andre referanseramme for religiøs tenkning og holdning enn det vi kjenner til fra skolefagets eldre tradisjoner.

Når skolen faller ut og fremmer en nøytralitetsideolog, hva da med de andre kristne opplæringsarenaene? De må i dag ta et helt annet og tyngre ansvar når skolen er falt bort.

2. Hjemmet - hva da med hjemmet?

Vi vet fra forskning hvor viktig hjemmet er for en levende trosformidling. Men hjemmet er i dagens samfunn under et betydelig press. De fleste foreldre med barn kjenner tidsklemmen, den hektiske hverdagen, alle forventningen de stilles overfor. Samtidig øker skilsmissestatistikken, flere lever i ustabile samboerskap, det er mange enslige mødre med barn m.m. Dette skaper ikke gode rammevilkår for kristen opplæring. Å være et kristent praktiserende hjem i dag krever bevisste valg hver eneste dag!! Samtidig er det ingen generasjon av foreldre som har fått så mange hjelpemidler lagt opp i hendene som kristne foreldre i dag.

3. Den lokale kirken - hva skjer der i vår tid?

Etter at endringen i skolen kom, har det vært et mye større fokus på trosopplæring i kirken. Det er utarbeidet planer for et livslangt læringsløp. Men ikke noe av dette kan erstatte det kunnskapstapet som er oppstått etter at skolens kristendoms kunnskap ble endret. I tillegg har trosopplæringen noen tendenser som svekker kunnskapen:

- Den tenderer til å bli aktivitetsorientert med en overbetoning av de sosiale aspektene.
- Det er få kontinuerlige tiltak som samler barn og unge over tid.
- Det blir vanskelig å bygge opp en sammenhengende kunnskap og innsikt i kristen tro og tenkning.
- Det er vanskelig å skape tiltak som preges av fordypning i kristen tro og tenkning.

Går vi til gudstjenesten som opplæringsarena, så merker vi i dag en betydelig redusert forkynnelse. Prekenen er bare på 8-10 min, og på grunn av den synkende kristne kunnskapsinnholdet hos mange, blir det mer vekt på en type forenkling som mister substansielt innhold.

Utfordringene i den norske kirke som læringsarena for de dømte er sammensatt. Det henger blant annet sammen med at det er en kirke som vil favne alle, som dømper uten å sette store krav til dåpsforeldre og faddere, som tvinges til å vektlegge breddetiltak for å gjøre seg synlig for alle som er medlemmer i denne kirken. I tillegg slår den pluralistiske teologien inn i både forkynnelse og undervisning. Det er en kirke hvor det meste spriker i ulike retninger.

4. De kristne organisasjonene og bedehusarenaen – hva skjer der?

Innen barnearbeidet er det særlig søndagsskolen som har utarbeidet er materiale som legger vekt på bibelfortelling og bibelanvendelse. De søker å skape en viss bredde og sammenheng i sin formidling av kristen kunnskap. Søndagsskolen var tidligere et betydelig breddetiltak med mange barn fra hjem hvor kristen tro og tenkning stod svakt. I dag er søndagsskolen de fleste stedene blitt et tiltak for barn av kirke- og bedehusbesøkende foreldre.

Bedehusvirksomheten samlet sett er betydelig svekket i vår tid. Den rammes av betydelig kulturelle og sosiale endringer. Mange bedehus står tomme som vitnesbyrd om en forgangens tid.

Bedehusforkynnelsen får dermed et mye mindre nedslagsfelt. Samtidig merker en at der hvor det er virksomhet, setter folk pris på bibeltimer, bibelkurs og forkynnelse med substansielt innhold.

Bedehuset har alltid prioriterte det kontinuerlige arbeidet blant barn og unge. Det er ikke breddetiltak, selv om deler av tiltakene kan samle mange

barn og unge i et nærmiljø. Men vi vet lite om hvilken kontinuitet og sammenheng det er i kunnskapsinnholdet i andakter og forkynnelse for barn og unge på bedehusene i dag.

4 utfordringene for bedehusforsamlingen

Fokus er på bedehusforsamlingen eller bedehusmenigheten og dens virksomhet. I bedehusmenigheten samles medlemmene til forkynnelse, dåp og nattverd. De som tilhører forsamlingen har dette som sitt åndelige hjem. Det er her de bruker sin tid, sin utrustning og sine midler.

Dersom bedehusforsamling skal ivareta sitt misjonale oppdrag i en etterkristen tid med en bibelbegrunnet vektlegging på læren, hvilke utfordringer må den da gripe fatt i?

1. Trosopplæringsplan

Bedehusmenigheten trenger å ta et helhetlig ansvar for den kristne opplæringen fra vugge til grav. Dette ansvaret blir på en særskilt måte tydeliggjort når det praktiseres dåp.

De landsdekkende organisasjonene som de lokale forsamlingene tilhører, må selv utarbeide sine trosopplæringsplaner som favner møtet med dåpsforeldrene, oppfølgingen av foreldre og barn i hjemmet og en sammenhengende plan for barne- og ungdomsarbeidet. I tillegg kommer forkynnertjenesten i forsamlingen.

Trosopplæringsplanen i Den norske kirke kan være et utgangspunkt, men den er neppe tilstrekkelig fordi den er utformet innenfor en folkekirkekontekst. I vår sammenheng er det tale om en trosopplæringsplan som er forankret i den bekjennende menighet.

I denne sammenhengen vil det gå for vidt å begynne å skisser hva planen skulle inneholde. Det viktigste nå er å løfte dette fram som en utfordring og som et fellesprosjekt for de ulike bedehusmenighetene.

2. utfordringen for forkynnelsen

Bedehuset har vært en forkynnerbevegelse. Den har hatt et folkelig preg og kunne forutsette at tilhørerne satt med forkunnskaper om kristen tro og tenkning. Selv om de fleste som går på bedehuset i dag, er bekjennende

kristne, så er basiskunnskapene svekket hos de fleste. Hva har det av konsekvenser. Jeg vil peke på følgende:

- Forkynnerne kan ikke forutsette at alle bibelfortellinger er kjent for tilhørerne. Mye mer må gjenfortelles enn før. En kan heller ikke ta for gitt at sentrale begrep som tro, synd og nåde, lov og evangelium, rettferdiggjørelse, frelse er bygd inn i en helhetlig kristen tro og tenkning.
- Forkynnelsen må derfor få et tidsrom i gudstjenesten som gir plass for forklaring og substans. Den kan ikke avspises med 10 minutter, særlig i en tid da mange bedehusbesøkende bare er på et møte i løpet av en uke.
- Det stilles betydelige krav til forkynnerne og deres kunnskap, innsikt og erfaring. Skal forkynnelsen skape fordypning i kristen tro og tenkning, må forkynnerne selv ha en bakgrunnskunnskap som er større en tilhørernes og de må ha tenkt gjennom det bærende substansielle innholdet i den kristen tro slik at de kan både forklare og anvende det bibelske innholdet på tro, liv og lære.

Den kristne opplæringen forutsette en bevissthet om lærens betydning. I dag møter en slik bevisstgjøring betydelig motstand fra kulturelle trender som også slår inn i kristne miljøer. Den postmoderne mentaliteten skaper holdninger og en livsfortolkning som fører med seg betydelige spenninger i forhold til en kristen sannhetsforståelse. La meg peke på noen:

- Det er i dag en betydelig søken etter opplevelser, etter å være der hvor det skjer noe. En slik mentalitet skaper lett en motsetning mellom opplevelse og kunnskap. Kunnskapen oppfattes som tørr og livsfjern. Men den kristen kunnskapen er noe annet enn livsfjern og uforpliktende filosofering og tankelek. Den kristen kunnskapen er eksistensiell. Den utfordrer livet. Den kristne kunnskapen skaper derfor erfaring, men det er en erfaring av Guds nærvær og handling, den skaper tro og tillit, den skaper livsinnhold, mening og sammenheng. Den gir mot til å møte livet med sine mange utfordringer og den gir kraft til å møte dødens virkelighet.
- Utfordringen i forkynnelse og undervisning er å bygge opp både gudskunnskap og livsforståelse slik at Gud som skaper og frelser møter menneskelivet under syndefallets livsvilkår. Kristen virkelighetsforståelse bygger kunnskap og liv sammen, men slik at åpenbaringskunnskapen styrer livsfortolkninger. Det vil si:
 - Gud som skaper er *min* skaper

- Menneskets opprør mot Gud fra syndefallets dag setter sitt stempel på *mitt liv og mine livsvilkår*
- Gud som frelser søker min frelse ved å skape et frelsesgrunnlag ved Jesu Kristi frelsesverk som gjelder for alle, *også for meg*.
- Gud skaper en framtid som sikter mot den endelige forløsning gjennom den avsluttende dom og frelse. Alt dette angår også *mitt liv og min framtid*.

Den kristne kunnskapen har en relevans for livet. Men til alle tider er denne kunnskapen blitt motsagt og motarbeidet fordi den inngår i virkelighetens store drama – kampen mellom Gud og Djevelen om hvem som skal være menneskets Herre. Dette dramaet går igjen i hele den bibelske historie fra syndefallet til dommen hvor Djevelen kastes i ildsjøen.

Dramaet utspiller seg alltid innenfor en tidsbestemt og historisk sammenheng og det tar farge av den sosiokulturelle samtidskonteksten. Vi trenger derfor å gjenkjenne dramaets aktører i vår tid. Paulus sin formaning til menigheten i Efesus har den samme aktualitet i dag selv om konteksten er en annen:

Til slutt: Bli sterke i Herren, i hans veldige kraft! ¹¹ Ta på Guds fulle rustning, så dere kan stå dere mot djevelens listige knep. ¹² For vår kamp er ikke mot kjøtt og blod, men mot makter og åndskrefter, mot verdens herskere i dette mørket, mot ondskapens andehær i himmelrommet. ¹³ Ta derfor på Guds fulle rustning, så dere kan gjøre motstand på den onde dag og bli stående etter å ha overvunnet alt. (Ef 6,10ff).

NS